

24.11.2022

Група 35

Мегей А.В.

Історія України

Урок № 1-2

Тема: УРСР у першій половині 1950-х рр. Десталінізація

Мета уроку: охарактеризувати внутрішньополітичне та соціально-економічне становище України на початку 50-х років ХХ ст.

Хід уроку

На початку 1950-х рр. мало що змінилося в суспільно-політичному житті України порівняно з першими повоєнними роками. У жовтні 1952 р. відбувся XIX з'їзд ВКП(б) – назва комуністичної партії була змінена на КПРС, а українська на КПУ. Готувалися нові репресії.

Процеси десталінізації в Україні

На посаду першого секретаря ЦК КПУ вперше призначено українця О. Кириченка

Призначення на керівні посади представників місцевих кадрів:

На 1 червня 1954 р.

- у ЦК КПУ українців було 72 %;
- у Верховній Раді – 75 %;
- серед директорів великих підприємств – 51 %.

В 1958 р. українці становили 60 % членів КПУ.

5 березня 1953 р. помер Й. Сталін. Відривок часу до середини 1960-х рр. історики пов'язують з іменем М. Хрущова і називають «відлигою».

Відлига – неофіційна назва періоду історії СРСР, що почався після смерті Й. Сталіна і тривав до середини 60-х рр. ХХ ст.

Його характерні риси:

- відхід від терористичної сталінської системи управління, спроби її лібералізації;
- гуманізація політичного та громадського життя.

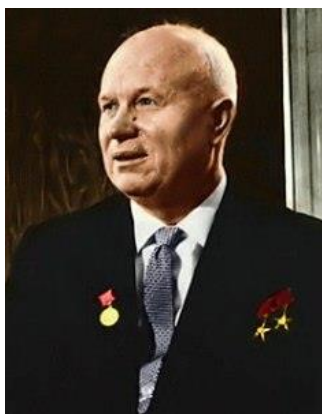
Історичний термін «відлига» походить від однойменної повісті письменника Іллі Еренбурга «Відлига» і характеризує суть епохи: відлига посеред тоталітарної зими.

Лібералізація – курс на пом'якшення політичного режиму.

У сталінську добу Україна зазнавала найбільш жорстоких репресій. Зі смертю диктатора її становище в СРСР змінювалося. Відбулася загальна лібералізація суспільно-політичного життя. До того ж М. Хрущов прихильно ставився до України, розглядаючи компартійно-радянських апаратників республіки як своїх союзників.

Лібералізація політичного режиму почалася одразу після смерті Сталіна. **14 – 25 лютого 1956 р. – XX з'їзд КПРС, який підтвердив курс на десталінізацію.**

Десталінізація – це процес очищення суспільства від наслідків культу особи Й. Сталіна
XX з'їзд КПРС вважають початком доби Хрущова в історії радянського суспільства

Хрущов Микита Сергійович

Постать в історії

Микита Сергійович Хрущов (1894-1971). Народився 15 квітня 1894 р. у с. Калинівка, нині Хомутовського району Курської області Росії, у робітничій родині. У 1912 р. став брати участь у революційних виступах робітників, розповсюджував газету «Правда». Після Лютневої революції обраний членом Ругченківської ради робітничих депутатів. У 1918 р. вступив до партії більшовиків та до лав Червоної армії.

У 1922-1925 рр. навчався у Юзівському гірничому технікумі. Обирали секретарем парторганізації. Після закінчення навчання М. Хрущова рекомендували на партійну роботу. У 1928 р. Каганович запропонував його на посаду заступника завідувача оргрозподілу ЦК КП(б)У. Далі почалось його швидке просування по партійній лінії. За рекомендацією Л. Кагановича, який на той час був уже секретарем ЦК ВКП(б), М. Хрущов у 1929 р. став студентом Промислової академії у Москві. Згодом очолив партосередок цієї академії, де став активним провідником боротьби з антисталінською опозицією. Така активність сподобалась Й. Сталіну. Відтак за рекомендацією Л. Кагановича і з відома Й. Сталіна Хрущов перейшов на партійну роботу в Москву. На XVII з'їзді ВКП(б) обраний членом ЦК ВКП(б). У 1939 р. увійшов до складу Політбюро ЦК ВКП(б).

У 1938-1949 рр. М. Хрущов очолював ЦК КП(б)У (з перервою з березня до грудня 1947 р., коли першим секретарем був Л. Каганович). На цій посаді він остаточно зробив поворот до русифікації, звівши нанівець політику «коренізації» («українізації»), «почистив» українські партійні кадри. Доклав своєї руки Хрущов і до жорсткого проведення радянізації західноукраїнських земель у 1939-1941 рр. і після війни.

За «м'якотілість» під час масового штучного голоду 1946-1947 рр. Хрущова звільнили з посади першого секретаря ЦК КП(б)У та замінили на Кагановича. Але вже у грудні 1947 р. його знову повернули на посаду, де він керував боротьбою з УПА, ліквідував УГКЦ, здійснював масову депортацію українців тощо.

З вересня 1953 р. - перший секретар ЦК КПРС.

З 1957 р. Хрущов зосередив у своїх руках всю повноту державної і партійної влади. Став ініціатором десталінізації і значних реформ у всіх сферах життя суспільства

В останній день роботи з'їзду М.Хрущов протягом чотирьох годин читав доповідь «Про культ особи та його наслідки».

Виступ Хрущова. XX з'їзд КПРС в лютому 1966 р.

Культ особи – беззастережне, надмірне звеличення особи, сліпе поклоніння, а іноді й обожнювання людини, яка обіймає найвищу посаду в політичній чи релігійній ієрархії, надмірне

перебільшення заслуг, функцій і ролі лідера. Його насаджують за допомогою певних процедур і церемоній, а також завдяки пропаганді.

У доповіді М. Хрущова було перелічено неспростовні факти, що доводили особисту відповідальність Сталіна за трагедію перших років війни з гітлерівською Німеччиною, за депортації цілих народів, масові репресії 1937–1938 рр. і післявоєнних років. Проте доповідь М. Хрущова скоріше маскувала, ніж змальовувала справжню картину минулого. У ній засуджено тільки зовнішні прояви тоталітаризму («культ особи») і найбільш вражаючі випадки зловживання владою (масові репресії, депортації). Що ж до політики партії на всіх етапах «соціалістичного і комуністичного будівництва», то вона визнавалася правильною.

Критика культу особи Й. Сталіна на XX з'їзді партії була хоч і різкою, але поверховою. Незважаючи на свою інформаційну насиченість та емоційність, доповідь М. Хрущова скоріше маскувала, ніж розкривала справжню картину злочинів сталінізму. Проте й ця дозована критика позитивно вплинула на оздоровлення політичної і морально-психологічної атмосфери в країні, здійснила справжній переворот у суспільній свідомості.

Виступ М. Хрущова з доповіддю на закритому засіданні XX з'їзду КПРС перевів процес лібералізації в нову площину – десталінізацію.

Десталінізація — процес ліквідації та розвінчання культу особи і сталінської політичної системи, створеної радянським лідером Йосипом Сталіним.

Основні напрямки десталінізації:

- створення комісій з перегляду справ засуджених у 1934 – 1953 р.р.;
- ліквідація позасудових органів, воєнних трибуналів військ МВС, відміна надзвичайних законів і постанов, спрямованих на боротьбу з “ворогами народу”;
- чистка органів держбезпеки і значне скорочення їх кількості;
- припинення ідеологічних кампаній проти інтелігенції, націоналізму тощо;
- уповільнення процесу русифікації;
- зростання ролі українського чинника в різних сферах суспільного життя (висування місцевих кадрів на керівні посади в регіонах, поява вихідців з України в найближчому оточенні М.Хрущова;

Реабілітація – поновлення доброго імені, репутації несправедливо заплямованої або безпідставно звинуваченої людини.

Політична реабілітація – винесення виправдовувального вироку під час перегляду справи за відсутністю складу злочину або за недоведенням участі в скоєнні злочину.

У 1956 р. розпочато кампанію за реабілітацію українських письменників та інших діячів культури, які стали жертвами сталінського терору. Зокрема, було реабілітовано М. Куліша, З. Тулуб, Б. Антоненка-Давидовича, В. Підмогильного, Є. Плужника, М. Ірчана, Г. Хоткевича, А. Кримського, О. Курбаса та багатьох інших.

На початок 1956 р. з таборів і спецпоселень повернулися додому понад 60 тис. осіб, засуджених за членство в ОУН, участь в УПА або «бандпосібництво». З 1956 по 1959 рр. в Україні було реабілітовано понад 250 тис. осіб.

На початок 1959 р. у таборах та колоніях МВС СРСР ще утримувалося 11 тис. осіб за «контрреволюційні злочини» (це 1,2 % від загальної кількості в'язнів). На початку 1960-х рр. М. Хрущов уже заявляв, що в СРСР нема політичних в'язнів.

Складовою десталінізації стала ліквідація ГУЛАГу (рос. – Главное управление лагерей) – єдиної табірної системи СРСР. Від середини 1940-х до середини 1950-х рр. у системі ГУЛАГу відбулося майже півсотні повстань.

На роботах в ГУЛАГу (ГУТАБу)

Травень – серпень 1953 р. – **повстання в Норильську** (місто у Красноярському краї РФ) та Воркуті (місто в Республіці Комі, РФ).

Норильське повстання розпочалося після невмотивованого вбивства двох, а потім ще трьох засуджених. У відповідь в 4-тій зоні “Горлагу” в’язні припинили роботу на будмайданчику, а на одному з будинків, так, щоб добре було видно в інших зонах написали: “Нас убивають і морять голодом”. Керівником повстання був українець. 5 червня 1953 р. шість табірних відділень припинили роботу й виявили масову непокору (20 тис ув’язнених). Гаслами повстанців були: “Свобода народам і людині!”, “Воля або смерть”.

У таборах повстанці підтримували суворий порядок. У керівництві було багато засуджених за участь в ОУН-УПА. Повстання тривало 61 день. Під час придушення вбито 150 осіб.

Травень – червень 1954 р. – **Кенгірське повстання** у Казахстані

Повстання тривало 42 дні у травні – червні 1954 р. Усі ув’язнені в Кенгірі (6500 осіб) відмовилися виходити на роботу. До них приєдналося 12 тис. в’язнів, що працювали на сусідніх рудниках. Повстанням керував Конспіративний центр націоналістів, переважно українських. Незабаром у Кенгір прибув військовий ешелон внутрішніх військ, у складі якого було п’ять екіпажів танків Т-34. Повстання було придушене. Убитих і покалічених повстанців налічувалося понад 700 осіб.

Унаслідок повстань влада пішла на певні поступки в’язням спецтаборів: їм дозволили вільно пересуватися поза бараками в межах зони; скасували номери на одязі ув’язнених; дозволили виходити на працю без конвою; встановили 8-годинний робочий день, за який в’язні стали отримувати плату у вигляді карток на їжу, яку могли придбати на території зони; дозволили побачення з рідними тощо. На кінець 1950-х рр. 70 % таборів і колоній МВС СРСР було розформовано. Офіційно ГУЛАГ скасували за наказом МВС СРСР у січні 1960 р.

Зміни вищого партійного керівництва УРСР

За період правління М. Хрущова у вищому керівництві УРСР відбувалися неодноразові зміни. Вони були зумовлені прагненням усунути від влади в республіці противників Хрущова, розширенням повноважень республіканських органів влади, зміною ролі УРСР в СРСР.

За період 1953-1964 рр. змінилось декілька перших секретарів ЦК КПУ.

Так, у 1953-1957 рр. керівником партійної організації був О. Кириченко. У період його правління відбувається «українізація» КПУ, здійснюється кампанія з реабілітації репресованих, ставиться питання про чистоту української мови, про розвиток національної науки.

У 1957-1963 рр. новим керівником республіканської партійної організації став М. Підгорний. Вихованець сталінської школи партійних кадрів був слухняним виконавцем волі вищого керівництва. У червні 1963 р. висунутий Хрущовим на посаду секретаря ЦК КПРС.

У 1963-1972 рр. першим секретарем ЦК КПУ був П. Шелест.

Рекомендована література:

1. Кульчицький С.В., Власов В.С. Історія України: підручн. для 11 загальноосвіт. навч. Закл / С.В. Кульчицький, В.С. Власов. – Київ: Літера ЛТД, 2019. – 256 с.

Рекомендовані відео для перегляду:

1. <https://www.youtube.com/watch?v=1ym7IYlqJsM>

2. <https://www.youtube.com/watch?v=7XSyAwq975A>

3. <https://www.youtube.com/watch?v=cPbezOUMNBs&feature=youtu.be>

Питання для самоперевірки:

1. Чому період перебування М. Хрущова при владі в СРСР називають «відлигою»?
2. Що таке десталінізація? Які були її передумови?
3. Коли відбувся XX з'їзд КПРС?
4. Чому почалося руйнування системи ГУЛАГу (ГУТАБу)

Домашнє завдання:

1. Опрацювати навчальний матеріал та написати конспект у робочий зошит
2. Дати відповіді на питання для самоперевірки письмово у робочому зошиті

Виконані завдання відправте мені на електронну пошту anastasiamegei@ukr.net. У темі листа вказати номер групи, назву предмета, прізвище та ім'я.